

MAÜ
PRESS

Artuklu Kaime

Demokrat Parti Döneminde Göç Politikaları (1950-1960)

Abdurrahman Muhammet Banazılı | ORCID: 0000-0002-5088-9587 |
muhammetbanazili@tarsus.edu.tr

Tarsus Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilimleri Anabilim
Dalı, Mersin, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/01fevkv23>

Geliş Tarihi 01.08.2025
Kabul Tarihi 24.09.2025
Yayın Tarihi 27.09.2025

Atıf Bilgisi

Banazılı, A. M. (2025). Demokrat Parti döneminde göç politikaları (1950-1960). *Artuklu Kaime*, 16, 137-155. <https://doi.org/artuklukaima.175668>

Öz

Bu çalışma, 1950-1960 yılları arasında Türkiye’de iktidarda bulunan Demokrat Parti (DP) döneminde izlenen iç ve dış göç politikalarını incelemektedir. Söz konusu zaman aralıklarında Türkiye’nin demografik, ekonomik ve toplumsal yapısında önemli değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. DP döneminde Türkiye’de tarımda makineleşme, sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin hız kazanmasıyla birlikte yoğun bir iç göç yaşanmıştır. İç göç özellikle kırsal kesimden büyük şehirlere doğru olmuştur. Bu durum gecekondu bölgelerinin yaygınlaşmasına, altyapı yetersizliklerine ve kentlerde sosyo-ekonomik eşitsizliklerin artmasına neden olmuştur. DP hükümeti bu sorunlara yanıt olarak sanayileşmeyi teşvik eden, altyapı yatırımlarına dayalı ve liberal ilkelere dayanan çeşitli kamu politikaları geliştirmiştir. Ancak geliştirilen politikalar göçün yarattığı sorunları uzun vadede çözecek düzeyde etkili olamamıştır. Dış göç bağlamında ise Almanya’ya iş gücü göçü, Balkanlardan zorunlu göçler, Sovyetler Birliği’nden gelen tüccar göçleri ve 6-7 Eylül olayları sonrası yaşanan Rum göçleri öne çıkmıştır. DP yönetimi dış göçleri ekonomik kalkınmayı destekleyici bir unsur olarak değerlendirmiş ve göçmen işçilerin döviz gelirlerini teşvik edici politikalar benimsemiştir. Bu dönemde çıkarılan yasal düzenlemeler ile Türkiye’nin göç ve kentleşme sürecine dair ilk kurumsal yapı taşları oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Göç Politikaları, İç Göç, Dış Göç.

Öne Çıkanlar

- Demokrat Parti (1950-1960) döneminde Türkiye’de yaşanan iç ve dış göç hareketliliği dönemin sanayileşme, kentleşme ve ekonomik kalkınma hedefleriyle doğrudan ilişkili olarak şekillenmiştir. Geliştirilen liberal kamu politikaları kısa vadeli çözüm üretmiş olsa da göçün doğurduğu yapısal ve sosyo-mekansal sorunları uzun vadede yönetmekte yetersiz kalmıştır.

- Demokrat Parti hükümeti, sanayileşmeyi teşvik eden, altyapı yatırımlarına dayalı ve liberal ilkelere dayanan çeşitli kamu politikaları geliştirmiştir.
- Tarımda makineleşme köylerde iş gücü fazlalığına neden olmuştur. Bu durum kırdan kente yönelen yoğun iç göç hareketlerini tetiklemiştir.
- 1950'li yıllarda Türkiye'den Almanya'ya başlayan iş gücü göçü sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyo-kültürel bir dönüşümün de başlangıcı olmuştur.
- Demokrat Parti döneminde yapılan yasal düzenlemeler Türkiye'nin göç ve kentleşme sürecine dair ilk kurumsal yapı taşlarını oluşturmuştur.

Migration Policies during the Democrat Party Era (1950-1960)

Abdurrahman Muhammet Banazılı | <https://orcid.org/0000-0002-5088-9587> |
muhammetbanazili@tarsus.edu.tr

Tarsus University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of
Management Sciences, Mersin, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/01fcvk23>

Abstract

This study examines the internal and external migration policies pursued during the rule of the Democrat Party (DP) in Türkiye between 1950 and 1960. In this period, Türkiye's demographic, economic, and social structures underwent significant change and transformation. Accelerated mechanization in agriculture, industrialization, and urbanization processes triggered large-scale internal migration, predominantly from rural areas to major cities. This trend led to the proliferation of squatter settlements, deficiencies in urban infrastructure, and a rise in socio-economic inequalities. In response, the DP government introduced a set of public policies based on liberal principles, aimed at promoting industrialization and supporting infrastructure investments. However, these measures proved insufficient in addressing the long-term challenges created by migration. In terms of external migration, labor migration to Germany, forced migration from the Balkans, merchant migration from the Soviet Union, and the outflow of Greeks following the September 6-7 Events were particularly prominent. The DP administration regarded external migration as a mechanism to support economic development and adopted policies that encouraged the inflow of remittances from migrant workers. Moreover, the legal regulations enacted during this period laid the initial institutional foundations for Türkiye's migration and urbanization processes.

Keywords: Democrat Party, Migration Policies, Internal Migration, External Migration.

Highlights

- The internal and external migration movements that took place in Türkiye during the Democrat Party period (1950-1960) were directly shaped by the era's goals of industrialization, urbanization, and economic development. Although the liberal public policies implemented during this period offered short-term solutions, they proved insufficient in managing the structural and socio-spatial problems caused by migration in the long term.
- The Democrat Party government developed a range of public policies that promoted industrialization, prioritized infrastructure investments, and were grounded in liberal principles.
- Mechanization in agriculture led to a surplus of labor in rural areas, which in turn triggered a significant wave of internal migration from the countryside to urban centers.
- The labor migration from Türkiye to Germany that began in the 1950s marked not only an economic shift but also the beginning of a broader socio-cultural transformation.
- The legal regulations enacted during the Democrat Party era constituted the initial institutional foundations of Türkiye's migration and urbanization process.

Citation

Banazılı, A. M. (2025). Migration policies during the Democrat Party era (1950-1960). *Artuklu Kaime*, 16, 137–155. <https://doi.org/artuklukaime.175668>

Date of Submission	01.08.2025
Date of Acceptance	24.09.2025
Date of Publication	27.09.2025

Giriş

1950-1960 yılları arasındaki Demokrat Parti (DP) iktidarı dönemi Türkiye’de hem iç hem de dış göç hareketliliğinin yoğunlaştığı bir süreç olmuştur. Bu dönemde sanayileşme ve kentleşmenin hız kazanmasıyla birlikte köylerden şehirlere yönelen kitlesel göçler artmış, büyük şehirlerin nüfuslarında hızlı bir yükseliş yaşanmıştır (Güreşçi, 2010: 77). Aynı yıllarda Türkiye’den yurtdışına işçi göçü de belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu göç dinamiklerinin yarattığı toplumsal ve mekansal dönüşüm karşısında DP hükümeti göç eden bireylerin kamusal ve iskan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik politikalar geliştirmeye çalışmıştır (Yalman, 1997: 1541). Bununla birlikte DP’nin iç göç politikaları daha çok genel kalkınma ve sanayileşme hedeflerine dayalı dolaylı yaklaşımlar üzerine kurulmuş, doğrudan göç sorunlarını çözmeye odaklanmamıştır. Bu nedenle gecekondulu olgusu, altyapı yetersizlikleri ve artan sosyal sorunlar, söz konusu dönemin en kritik zorlukları arasında yer almıştır (Kocadaş, 2016: 11). Bu dönemdeki politikalar, uzun vadede şehirlere gelen göçmen nüfusunun entegrasyonunu ve yaşam standartlarını iyileştirmeye yönelik ciddi bir yaklaşım geliştirememiştir (Balcı, 2018: 14-15). Bu dönemde iç göçle ilgili ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunlar sonraki yıllarda Türkiye’nin kalkınma politikalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Demokrat Parti yönetimi, Türkiye’nin dış göç politikalarının şekillendiği, özellikle iş gücü ihracatının arttığı ve yurt dışındaki Türk işçilerin büyük bir ekonomik etki yarattığı bir dönem olmuştur. DP hükümeti, dış göçleri ülkenin ekonomik kalkınmasını destekleyen bir araç olarak görmüştür. Bu dönemde her ne kadar devletçi ekonomi modeli uygulanmışsa da temelde özel teşebbüsleri destekleyen liberal bir yaklaşım benimsenmiştir. Türk tipi devletçilik modeli olarak nitelendirilebilecek bu dönemde (Taş, 2004) yurt içindeki sermaye hareketlerinin artırılarak ekonomik kalkınmanın sağlanması için yurt dışından gelecek olan sermayeye karşı çıkılmayan bir politikayla hareket edilmiştir (Yılmaz, 1998: 32-33). Göçmen işçilerin döviz kazancı sağlaması amacıyla teşvikler sunulmuştur. Büyük kentlere yapılan göçlerin çoğunluğunun iş bulma amacıyla gerçekleştiği dikkate alındığında buralardaki işçi sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır (Pektaş, 2012). Ancak hızlı nüfus artışı ve sanayileşmenin yarattığı istihdam talebine rağmen mevcut altyapının ve sosyal hizmetlerin yetersizliği ciddi sorunlara yol açmıştır. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropollerde gecekondulaşma, işsizlik ve sosyal uyum problemleri yoğun biçimde gözlenmiştir. Bu bağlamda, DP’nin göç ve istihdam politikaları, kısa vadede ekonomik kalkınmayı destekleyici bir unsur olarak görülse de uzun vadede kentleşme sorunlarını derinleştiren bir etki yaratmıştır. Dolayısıyla Demokrat Parti dönemi, hem iç göç hem de dış göç politikalarının şekillendiği; ancak bu politikaların sosyal, ekonomik ve mekansal dengeler üzerinde kalıcı izler bıraktığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışma nitel araştırma yöntemine dayalı betimleyici bir inceleme olarak tasarlanmıştır. Demokrat Parti döneminde (1950-1960) uygulanan göç politikaları ikincil literatür, resmî belgeler, yasal düzenlemeler ve döneme ilişkin akademik çalışmalar üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmada iç ve dış göç olgularının kamu politikalarıyla ilişkisi ele alınmıştır. Bunlar demografik, ekonomik, sosyal ve mekansal boyutlarıyla incelenmiştir. Veri toplama sürecinde belgesel tarama, ikincil literatür analizi ve sayısal verilerin kullanımı temel alınmıştır. Elde edilen bulgular betimlenmiştir. Bu kapsamda göç politikaları iç göç, dış göç ve yasal düzenlemeler olmak üzere üç ana tema altında sınıflandırılmıştır. Böylelikle Demokrat Parti döneminde göç olgusunun yalnızca bir

sonuç değil aynı zamanda siyasal tercihlerle şekillenen çok boyutlu bir süreç olduğu ortaya konulmuştur.

1. Demokrat Parti (DP) İktidarında Göç Olgusu

14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanarak iktidara gelen Demokrat Parti 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarını sona erdirmiştir. 1950-1960 yılları arasında Türkiye'nin siyasal, ekonomik ve toplumsal yapısında önemli değişiklikler gerçekleştirmiştir (Özdemir, 2013: 44; Topçu, 2019: 2558-2559). Bu dönemde uygulanan politikalar devletin kurumsal yapısını ve toplumun yaşam biçimini derinden etkilemiştir (Arpacı, 2018: 134; Keskin, 2012: 108). Demokrat Parti, sanayileşme ve ekonomik kalkınmaya yönelik reformları hayata geçirmiştir. Fakat ilerleyen yıllarda otoriterleşme eğilimleri, ekonomik sorunlar ve demokratik taleplere yönelik baskılar nedeniyle siyasal istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalmıştır. 27 Mayıs 1960 darbesiyle sona eren bu süreç Türkiye'nin siyasi gelişiminde kalıcı etkiler bırakmıştır (Özçelik, 2010: 185-186).

Türkiye'de kentleşme süreci 1950'den önce tedrici bir şekilde ilerlerken özellikle 1950-1960 yılları arasında köyden kente göçlerin çoğalmasından dolayı ülkede hızlı nüfus artışları yaşanmıştır. Bu nüfus artışları ülkedeki gerek siyasal sistemin ve kamu bürokrasisinin değişmesinde gerek yeni toplumsal ilişkilerin kurulmasında bir hayli etkili olmuştur (Tuncel ve Bakan, 2013: 5347). 1927'de %24 olan kentte yaşayan nüfus oranı, 1950'de %25'e, 1955'te %29'a ve 1960'ta %32'ye yükselmiştir (Işık, 2005: 59). Öte yandan söz konusu yıllar ülke ekonomisinin büyüme gösterdiği bir döneme denk gelmiştir. Tarımda makineleşme sayesinde verim artmış, sinai gelişmeler yaşanmış ve ticaretin canlanması sağlanmıştır. Bu ekonomik gelişmelerin bir sonucu olarak kentlere yönelik göç hareketleri hız kazanmıştır (Karpas, 2013: 263). Tarımda makineleşme her ne kadar kaliteli ürün ekip biçme noktasında katkı sağlamışsa da ticaret merkezlerinin kent merkezlerinde olması nedeniyle kırdan kente göçlerin önüne geçilememiştir. Bunun üzerine başbakan Adnan Menderes yönetimi tarafından başta İstanbul ve Ankara gibi göçün merkezi haline gelen kentler olmak üzere göç alan diğer bölgelerde de kalıcı bayındırlık ve iskan politikaları oluşturulmaya çalışılmıştır (Tuna, 2019: 398-401).

Demokrat Parti döneminde yaşanan yoğun göç hareketliliği Türkiye'de hem sosyo-ekonomik hem de mekansal açıdan önemli sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan birincisi sosyo-ekonomik eşitsizliğin keskinleşmesidir. İç göçler büyük şehirlerin nüfusunu hızla artırmıştır. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi kentlerde yoğunlaşan göçmen nüfusun önemli bir kısmı düşük gelirli işlerde çalıştığından sosyo-ekonomik eşitsizlikler daha görünür hale gelmiştir (Sığın, 2023: 940). Bu durum aynı zamanda kentlerde iskan sorununu da derinleştirmiştir. Özellikle gecekondulaşmanın hız kazanmasıyla birlikte altyapı sorunları büyümüştür. DP iktidarı ve yerel yönetimler ise yoksul ailelerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gecekonduların inşasına göz yummuştur. Hatta hazine ve belediye arazileri üzerinde kurulan bu yapılar 1955 yılına gelindiğinde yaklaşık 2.000 gecekonduya tapu verilmesiyle resmiyet kazanmıştır (Küçükülahlı, 2017: 530; Kahraman, 2003: 112). Bu kapsamda Demokrat Parti döneminde ortaya çıkan yoğun göç hareketliliği yalnızca mekansal yeniden yapılanmayı değil aynı zamanda toplumsal sınıf farklılıklarını daha da görünür hale getirmiştir. Kentsel alanlarda hızla artan gecekondu bölgeleri bir yandan sosyal uyum ve entegrasyon sorunlarını gündeme getirirken diğer yandan devletin kentleşme politikalarının reaktif ve pragmatik bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Bu durum Türkiye'de modernleşme sürecinin aynı anda hem toplumsal hareketlilik fırsatlarını artırdığı hem de gelir dağılımındaki adaletsizlikleri derinleştirdiği

ikili bir dinamiğe işaret etmektedir. Dolayısıyla göç ve gecekondulaşma meseleleri, DP dönemi kentleşme tecrübelerinin yalnızca demografik bir dönüşüm değil aynı zamanda sosyo-ekonomik yapının kırılğanlıklarını da açığa çıkaran temel unsurları olduğunu öne sürmek mümkündür.

Göç hareketliliğinin neden olduğu sonuçlardan ikincisi sanayileşme ve ekonomik kalkınmayla ilgilidir. Göç hareketliliği, Türkiye'deki sanayileşme sürecini desteklemiştir. Köylerden şehirlere gelen iş gücü, sanayi sektöründe çalışarak ülkenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamıştır. Bu durum DP'nin kalkınma stratejilerini dönüşüme uğratmıştır. Öyle ki 1951 senesinde Ankara Sanayi Kongresinde sanayi sektörü azami ölçüde desteklenerek sanayi bakanlığının ve sanayi odalarının kurulması ciddi şekilde ele alınmıştır (Rozaliyev, 1978: 260). Ancak göçün hızlı artışı, bazı sektörlerde iş gücü fazlalığına da yol açmış ve işsizlik oranlarını artırmıştır. İşsizlik sorununa karşı göçmenler akrabalarının yanlarına yerleşmişlerdir. Akrabalık ilişkileri ülkeye gelecek yeni göçlerin önünü daha çok açmıştır (Erken, 2018: 945). Akrabalık ilişkileri bu yönüyle göçmenlerin kent yaşamına tutunmasını kolaylaştıran bir sosyal sermaye işlevi görmüştür. Ancak aynı ilişkiler kimi durumlarda işsizlik sorununu pekiştirebilmektedir. Göçmenler akraba desteğine bağımlı hale geldikçe kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanmakta gecikebilmekte ayrıca işe girişlerde akrabalık veya hemşehricilik ağları üzerinden şekillenen fırsatlar eşitsizlik yaratabilmektedir. Dolayısıyla akrabalık bağları bir taraftan göçmenler için hayati bir dayanışma mekanizması oluştururken diğer taraftan uzun vadede işsizliği görünmez biçimde yeniden üreten bir unsur haline gelebilmektedir.

Göçlerin neden olduğu üçüncü sonuç ise yurt dışı göç ve ekonomik bağların kurulmasıdır. Almanya'ya işçi göçü, Türkiye ve Almanya arasında güçlü ekonomik ve kültürel bağların kurulmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca, yurtdışına yapılan göç, döviz gelirlerinin artmasına da katkı yapmıştır. Ancak, göçmen işçilerin yurt dışında yaşadığı zorluklar toplumsal entegrasyon sorunlarına yol açmıştır (Acar, 2023: 38). Yurtdışı göçleri, Türkiye'nin ekonomik kalkınma stratejilerinde dış kaynaklı sermaye girişleri ve işgücü piyasasının esnekleşmesi açısından önemli bir rol üstlenmiştir. Fakat bu durum göçmenlerin yabancı toplumlarda karşılaştıkları kültürel uyum, sosyal dışlanma ve emek sömürsü gibi sorunların uzun vadede hem bireysel refahı hem de Türkiye'nin diaspora politikalarını doğrudan etkilemiştir. Dolayısıyla dış göç olgusu kültürel kimlik ve devlet-diaspora ilişkileri açısından da çok boyutlu sonuçlar doğurmuştur (Şen, 2019; Acar, 2023: 38).

2. Demokrat Parti Döneminde Göçlere Yönelik Kamu Politikaları ve Yasal Düzenlemelere İlişkin Bir Araştırma

Araştırmanın önceki kısmında da belirtildiği üzere Türkiye'de 1950'li yıllar hem göç hareketliliğinin hem de kentleşmenin ivme kazandığı bir dönemdir. 1960'ın sonuna kadar devam etmiş olan bu süreç Demokrat Parti dönemine denk gelmiştir. DP yönetimi boyunca kırsaldan kente yaşanan iç göçler ve Türkiye'den farklı ülkelere gelen veya giden dış göçlerin doruk noktaya ulaştığı bu dönem aynı zamanda ülkenin kentleşme ve göç tarihi bakımından da özel bir yere konumlanmıştır (Batmaz ve Erdem, 2016: 204-205). DP yönetimi, başta kentlerde göçlerden kaynaklanan nüfus artışlarının kent ve birey üzerindeki olumsuz etkilerini yönetebilmek için altyapı, imar, sağlık, belediye hizmetleri, eğitim, kültür, tarımsal üretimin artırılması, kırsal alanlara ulaşım imkanlarının sağlanması ve kırsal kalkınma gibi alanlarda bir politika inşa etmeye çalışmıştır. Türkiye'de, 1950'li yıllardan itibaren göç ve buna bağlı kentleşmenin hız

kazanması, söz konusu olguların Demokrat Parti dönemi bağlamında ele alınmasını analitik açıdan temel bir başlangıç noktası haline getirmiştir (Çakır-Sümer, 2020: 274). Bunun yanı sıra göçlerin yönetilmesi için atılan bu adımların etkin olup olmadığı veya ülkedeki kamusal düzeni sağlayıp sağlamadığı sorunsalı da tartışılmaktadır (Balcı, 2018: 14).

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde tasarlanmış betimleyici bir inceleme olarak yapılandırılmıştır. Demokrat Parti'nin (DP) 1950-1960 yılları arasındaki göç politikaları ikincil literatür, döneme ait akademik alanyazının ve yasal düzenlemelerin incelenmesi yoluyla değerlendirilmiştir. Çalışmada özellikle iç ve dış göç olgularının kamu politikalarıyla olan ilişkisi ele alınmış ve dönemin sosyal, ekonomik, mekansal etkileri bağlamında irdelenmiştir.

2.2. Araştırmanın Tasarımı

Araştırma, doküman incelemesine dayalı gerçekleştirilmiştir. Demokrat Parti dönemine ait yasal düzenlemeler, resmî belgeler ve parti programı ele alınmıştır. Buna ek olarak, ikincil kaynaklar arasında akademik makaleler de değerlendirilmiştir.

2.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada kullanılan temel veri toplama teknikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Araştırmada kullanılan temel veri toplama teknikleri şunlardır:

- • **Belgesel tarama:** Demokrat Parti dönemine ait yasa metinleri ve parti programı
- • **İkincil literatür analizi:** Akademik çalışmalar, tarihsel analizler ve araştırma raporları
- • **Sayısal veriler:** Dönemin nüfus sayımları, kentleşme oranları ve göç verileri
- • **Tematik sınıflama:** İç ve dış göç politikalarının temalar altında sınıflandırılması

2.4. Verilerin Analizi

Veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Demokrat Parti döneminde uygulanan göç politikaları iç göç, dış göç ve yasal düzenlemeler olmak üzere üç ana tema altında sınıflandırılmıştır. Her bir tema altında dönemsel gelişmeler, kurumsal yapıların evrimi ve toplumsal etkiler tarihsel süreç içerisinde bütüncül biçimde değerlendirilmiştir. Veriler analiz edilirken aşağıdaki tabloda aktarılan tematik sınıflamadan hareket edilmiştir:

Tablo 1. Tematik Sınıflama

Tema	Alt Başlıklar	Örnek Uygulamalar / Politika Belgeleri
İç Göç Politikaları	Sanayileşme, Tarımda Mekanizasyon, Gecekondu Politikaları	6188 sayılı Gecekondu Kanunu (1953), DP Programı
Dış Göç Politikaları	Almanya'ya İşgücü Göçü, Balkan ve SSCB Göçleri, Rum Göçü	İşgücü Sözleşmesi (1961 öncesi hazırlık süreci), BM Mülteci Sözleşmesi (1951)
Yasal Düzenlemeler	Pasaport ve İkamet Kanunları, İmar Kanunları	5682, 5683, 6785 ve 7116 sayılı Kanunlar

Kaynak: İlgili literatürden hareketle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1’de, birinci tema iç göç politikaları başlığı altında ele alınmıştır. Bu dönemde yaşanan kırdan kente yoğun nüfus hareketliliğine karşılık geliştirilen kalkınma ve kentleşme temelli stratejiler değerlendirilmiştir. Sanayileşme ve tarımda mekanizasyon uygulamaları göçü doğrudan teşvik eden yapısal faktörler olarak belirlenmiştir. Özellikle 6188 sayılı Gecekondu Kanunu gibi yasal düzenlemeler, kentsel mekanda ortaya çıkan düzensiz yapılaşmayı meşrulaştıran ve göçün sosyo-mekansal sonuçlarını yöneten araçlar olarak dikkat çekmektedir.

İkinci tema olan dış göç politikaları DP döneminin dışa açılma stratejisiyle doğrudan ilişkilendirilmiştir. Almanya’ya yönelik iş gücü göçünün altyapısını oluşturan anlaşmalar, Balkanlar’dan zorunlu göçlerle gelen nüfusun iskan ve Sovyetler’den gelen tüccar göçleri bu bağlamda ele alınmıştır. Bu göçler hem Türkiye’nin ekonomik hedeflerine hizmet etmiş hem de demografik çeşitliliği artırmıştır. Aynı zamanda bu dönemde gerçekleşen 6-7 Eylül olaylarının yol açtığı Rum göçleri de göç olgusunun yalnızca ekonomik değil aynı zamanda etnopolitik ve kültürel boyutları olduğunu göstermektedir.

Üçüncü tema ise yasal düzenlemeler başlığı altında toplanmış ve DP döneminde göç yönetimini düzenlemeye yönelik kurumsal ve hukuki altyapının oluşturulması incelenmiştir. 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun gibi düzenlemeler göç hareketlerinin yönetimini ve kontrolünü kolaylaştırıcı hukuki araçlar olarak değerlendirilmiştir. İmar alanındaki mevzuat (özellikle 6785 ve 7116 sayılı kanunlar) ise şehirleşme sürecinin planlı hâle getirilmesi için bir çerçeve sunmaktadır.

Bu üçlü tematik yapı göç politikalarının hem nüfus hareketliliğine hem de ekonomik, sosyal, mekansal ve hukuki boyutlarına da ışık tuttuğunu göstermektedir. Böylece Demokrat Parti dönemindeki göç politikalarının çok boyutlu karakterinin ortaya konulabileceği düşünülmektedir. Göç olgusunun sadece bir sonuç değil aynı zamanda dönemin siyasal tercihleriyle şekillenen bir süreç olduğu vurgulanmaktadır.

2.5. Bulgular

Demokrat Parti’nin iktidara geldiği yıllarda Türkiye’deki iç ve dış göç hareketliliğinin hızlandığı öne sürülebilir. Demokrat Parti yönetiminde Türkiye’de iç ve dış göç akışlarını yönetebilmek için bir takım kamu politikaları oluşturulmuş ve yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bunların kapsamı ve içerikleri aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır:

2.5.1. İç Göçlere Yönelik Kamu Politikaları

Demokrat Parti özellikle şehirlerin hızla büyüyen nüfuslarına yönelik politikalar geliştirme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. DP hükümetinin iç göçlere yönelik temel politikaları, doğrudan bu göçün etkilerini hafifletmeye yönelik değil, daha çok ekonomik kalkınma ve sanayileşme üzerinden şekillenmiştir. DP döneminin ana ekonomik stratejilerinden biri sanayileşme hamlesi yapmaktır. Bu hamle, büyük şehirlerdeki işgücü ihtiyacını arttırmış ve iç göçü teşvik etmiştir.

2.5.2. Sanayileşme ve Ekonomik Kalkınma

DP iktidara geldikten sonra Türkiye’deki sanayileşme sürecini hızlandırmayı hedeflemiştir. Bu hedefin ortaya koyulmasındaki en önemli gerekçe, şüphesiz savaş yıllarının ülkeye ağır ekonomik faturalar getirmesi ve buna bağlı olarak yaşanan

ekonomik istikrarsızlıktır (Aslaner, 2022: 82). Bu bağlamda sanayi sektörüne yatırımlar yapılmış, fabrikalar ve sanayi tesisleri kurulmuştur. Özellikle tekstil, otomotiv ve inşaat sektörlerinde büyümeler yaşanmıştır. Şehirlerdeki sanayi yatırımları, köylerden gelen iş gücüne duyulan ihtiyacı artırmıştır (Evsile, 2022: 872-882). Bu durum, köylerden büyük şehirlere özellikle İstanbul, İzmir ve Adana gibi sanayileşmiş kentlere doğru büyük bir göç dalgası yaratmıştır. 1950’li yıllarda Türkiye’de kalkınma planlarının büyük önem kazandığı anlaşılmaktadır. 17 Nisan 1934’te yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı sonrasında, 1950’lerde de sanayi sektörü yine ön planda tutulmuştur. Lakin bu planlar şehirlerdeki altyapı eksikliklerini gidermeye yönelik değildir. Kalkınma projeleri köylülerin sanayileşmiş bölgelere doğru göç etmesine yol açarken buna paralel olarak sosyal altyapının yetersizliği şehirlerdeki yaşam koşullarını olumsuz etkilemiştir. Yani aslında DP iktidarı ekonomik kalkınmanın reçetesinin tarıma öncelik verilmesi olduğunu düşünmüştür. Bu çerçevede sanayileşme süreci büyük ölçüde tarım sektöründe meydana gelen yapısal dönüşümlerden etkilenmiştir. Özellikle üretim kapasitesindeki artış ve verimlilikteki yükseliş iç piyasanın genişlemesini beraberinde getirmiştir. Tarım temelli bu büyüme dinamikleri dönemin sanayi faaliyetlerinin gelişiminde belirleyici olmuştur (Kılavuz, 2022: 199). Türkiye’nin temel iktisadi ve sanayileşme hedefi devletçilik anlayışını sınırlandırarak yabancı sermayeyi ülke içine çekmek olmuştur. Bu doğrultuda, özel sektör yatırımlarını teşvik ederek özel sektörün payını artırmak yönünde şekillenmiştir (Karabulut, 2021: 1408-1409).

2.5.2.1. Tarımda Mekanizasyon

Türkiye’de 1950’li yıllarda artış gösteren kırdan kente göçün temel nedeni çoğunlukla tarımda hız kazanan makineleşme olarak açıklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre tarımsal üretimde makine kullanımının yaygınlaşması daha önce toprakta istihdam edilen emek gücünü işlevsiz hale getirmiştir. Çalışma alanlarını kaybeden topraksız ya da küçük arazi sahibi yoksul köylüler mülksüzleşerek kentlere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde göç ile makineleşme arasında mekanik bir ilişkisi kurulmuştur (Yıldırım, 2015: 548). Bir yandan tarımda kullanılan makinelerin artması ve tarımın daha verimli hale gelmesi köylerde çalışan insan sayısını azaltmış diğer yandan ise Marshall Planı’nın da etkisiyle köylere yapılan makine yatırımları köy-kent arasında bir mübadele ekonomisinin başlamasına neden olmuştur (Özer, 2014: 61). Öte yandan geleneksel toprak sahipliği rejimindeki değişimler; topraksızlaşma, lojistik alanındaki değişimler ve toprakların belirli gruplar elinde toplanmasına mekanizasyon süreci de eklenince 1950-1960 arası kırdan kente göçler oldukça yoğun görülmüştür (Özdemir, 2012: 4). Bu koşulların bir araya gelmesi, köylü nüfusun daha geniş istihdam olanakları arayışıyla kentlerdeki sanayi sektörlerine yönelmesine neden olmuştur. Demokrat Parti tarımda mekanizasyonu teşvik etmiştir. Nüfusun yaklaşık %80’inin köylerde yaşadığı bu dönemde makineye dayalı üretime geçişi desteklemek amacıyla krediler sağlanmış ve dış kaynaklardan destek alınmıştır (Oktar ve Varlı, 2020: 7-18). Tüm bu girişimlerin sonucunda köylerde iş gücü fazlası ortaya çıkmış ve bu durum kırsal nüfusun kentlere yönelik göç sürecini daha da hızlandırmıştır (Akın ve Akın, 2023: 162). Demokrat Parti, tarımda köylülerin üretim kapasitesini artırmayı hedefleyen bazı reformlara girişmiş olsa da bu reformların yetersiz kaldığı öne sürülebilir. Demokrat Parti, tarımda köylülerin üretim kapasitesini artırmayı ve böylece zaten devam eden göç hareketliliğini azaltmayı amaçlayan bazı reformlar gerçekleştirmiştir. Ancak toprak dağıtımı ve köylüye yönelik destek politikalarının sınırlı düzeyde uygulanması nedeniyle bu çabalar göçü sınırlamada yalnızca kısmi bir başarı sağlayabilmiştir.

2.5.2.2.Kentleşme, Gecekondulaşma ve Altyapı Sorunları

Demokrat Parti dönemi Türkiye’de kentleşmenin hızlandığı bir döneme denk gelmiştir (Yılmaz, 2022: 2059). Şehirler büyümeye ve yeni sanayi tesislerinin kurulmasına bağlı olarak daha fazla iş fırsatı sunmaya başlamıştır. DP, altyapı yatırımlarına önem vererek şehirleşme sürecini desteklemiştir. Nitekim Demokrat Parti Programında (1998: 5) hızlı göç ve çarpık kentleşmeye bağlı olarak altyapı hizmetlerinin yetersiz kalmasının büyük kentlerin adeta “korkulu rüyası” olabileceği vurgulanmıştır. Bu minvalde altyapı, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik politikalarına önem vermiştir. Bu durum köyden kente göçün hızlanmasına yol açmıştır. Şehirlerin nüfusu artarken, gecekondu bölgeleri de hızla büyümüştür. 1950’li yıllarda yaşanan kitlesel olarak köylerden kentlere göç eden büyük bir nüfus, şehirlerde gecekondu bölgelerinin oluşmasına neden olmuştur. Demokrat Parti’nin liberal politikaları ve köyden kente göç edenlere karşı popülist yaklaşımları gecekondulaşmayı adeta meşrulaştırmıştır. Hatta ilk gecekondu yasası DP yönetiminde çıkartılarak gecekonduların varlığı devlet tarafından kabul edilmiştir (Erman, 2004). Bu gelişmelere bağlı olarak İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde gecekondu mahalleleri hızla yayılmaya başlamıştır. Bu durum, altyapı sorunlarını artırmış, sosyal hizmetlere olan talebi yükseltmiştir. Demokrat Parti kentsel gelişimi teşvik ederken bu sorunlar çözülememiştir. Çünkü DP yönetimi her ne kadar göçmenlerin barınma sorununu gecekondulaşmayla çözülebileceğini düşünmüş olsa da göçmenler kentsel hizmetlerden yeterince istifa edememişler ve “yoksulluk kültürü” içerisinde kentleşmeye çalışmışlardır (Eke, 1981: 66-68). Dolayısıyla Demokrat Parti dönemi özellikle büyük şehirlerde gecekondu alanlarının hızla yayılmasına sahne olmuştur. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlerde, köylülerin şehre yerleşmesiyle birlikte gecekondu yapıları artmıştır.

2.5.2.3.Sağlık ve Eğitim Politikaları

Demokrat Parti iktidarda olduğu dönemde liberal değerler doğrultusunda sağlık alanında özel girişimlerin önünü açmıştır. Kamu hastanelerinin yanında özel hastanelerin de faaliyet göstermesine imkan tanımıştır. Sağlık hizmetlerine ayrılan bütçe 1950’de yaklaşık 1,5 milyar lira iken 1960’a kadar düzenli olarak artırılarak 7,3 milyar liraya çıkarılmıştır. Sağlık Bakanlığı bütçesinin toplam devlet bütçesi içindeki oranı ise 1955’te %5,18 iken 1960’ta %5,27’ye yükselmiştir. Ancak hastanelerin fiziksel kapasitesindeki yetersizlikler ve sağlık personeli eksiklikleri nedeniyle uygulanan politikalar istenilen düzeyde etkili olamamıştır. Buna ek olarak, kamu ve özel hastanelerde standart ücret uygulamasının bulunmaması, örgütlenme sorunları ve bölgeler arası eşitsizlikler vatandaşların sağlık hizmetlerine eşit erişimini engellemiştir. Bu nedenlerle DP yönetimi sağlık politikalarında tam anlamıyla başarılı olamamıştır (Evsile, 2021: 409-412).

Eğitim alanında ise DP, ülkenin eğitim sisteminin dizayn edilebilmesi için Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’den uzmanlar getirmiştir. Batılı eğitim modelini benimsemeye çalışan DP iktidarı köy enstitülerini kapatarak ilköğretmen okullarıyla birleştirmiştir. Köylüyü sadece kendi köyüne hapsedmekten öte bir şey olmadığı gerekçesiyle Köy Enstitülerini kapatan DP, geleneksel eğitim modeli yerine Amerikan tipi eğitim modelini uygulamaya çalışmıştır. Ayrıca Avrupa’daki bazı üniversitelerde üniversite eğitimi almak veya öğretmen olmak isteyen gençler, DP yönetimi tarafından desteklenerek yurtdışına gönderilmeye başlanmıştır (Tangül, 2012: 400-405). DP’nin eğitim alanındaki bu politikaları hem köyden kente hem de farklı ülkelere gerçekleştirilecek olan göçleri körüklemiştir.

2.5.3. Dış Göçlere Yönelik Kamu Politikaları

DP yönetimi boyunca yaşanan iç göçler ve buna yönelik ortaya konulmaya çalışılan kamu politikaları yukarıda açıklanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde elbette yalnızca iç göçler yaşanmamıştır. Demokrat Parti dönemi Türkiye’den yurtdışına yönelik göç hareketlerinin belirgin biçimde artış gösterdiği bir dönem olmuştur. Ülke içinden yurt dışına veya yurt dışından ülkeye dış göçler de görülmüştür. Özellikle Almanya’ya iş gücü göçü, Balkan göçleri, Sovyetler Birliğinden yönelen tüccar göçleri ve Rum göçleri bu dönemde en çok göçe çarpan yer değiştirme hareketleri arasındadır.

2.5.3.1.Almanya’ya İş Gücü Göçü

1950’lerin sonlarından itibaren Türkiye’den Almanya’ya yönelik iş gücü göçü giderek hız kazanmış ve bu süreç 30 Ekim 1961’de iki ülke arasında imzalanan “İş gücü Anlaşması” ile kurumsal bir çerçeveye kavuşturulmuştur (Ünver, 2003: 178). Almanya’nın sanayileşme sürecinde artan işgücü talebini karşılamak üzere Türk işçileri başta inşaat, maden ve sanayi sektörlerinde istihdam edilmiştir. Bu gelişme yalnızca ekonomik bir olgu olmakla kalmamış aynı zamanda Türkiye ile Almanya arasında kültürel ve toplumsal bağların oluşmasına da zemin hazırlamıştır (Börekci vd., 2022: 3). Türkiye açısından bakıldığında ise iş gücü göçü hem döviz girdisi sağlaması hem de iç piyasadaki istihdam baskısını hafifletmesi nedeniyle devlet politikaları tarafından desteklenmiştir (Şahintürk ve Bulut, 2017: 395). Böylece iş gücü göçü, iki ülke arasında ekonomik iş birliğinin ötesine geçerek uzun vadeli sosyal ve kültürel etkileşimleri de beraberinde getirmiştir.

2.5.3.2.Balkan Göçleri

Türkiye’de 1950-1954 yılları arasında nüfus artışında göçlerin önemli bir payı olmuştur. Bu süreçte özellikle Balkan ülkelerinden gelen göçmenler belirleyici rol oynamıştır. Bu kapsamda gerçekleşen ilk büyük göç hareketi, 1950-1951 yılları arasında Bulgaristan’dan Türkiye’ye yönelmiştir. Komünist rejimin iktidara gelmesiyle birlikte başta Müslüman Türkler olmak üzere azınlık gruplarına yönelik baskıların artması Bulgaristan’daki Türk nüfusunun göç etmesini zorunlu hale getirmiştir (Kamil, 2016: 31).

Türkiye’ye Balkanlardan gelen ikinci göç dalgası ise Yugoslavya-Makedonya tabanlı göçmenlerden kaynaklanmaktadır. Bu ülkelerde yaşayan Müslüman Türklere yönelik yapılan “Slav soyundan olmayanların arındırılması” siyaseti yüzünden, Müslüman Türkler asimilasyon politikalarına maruz bırakılmış ve yaklaşık olarak 160 bin kişi Türkiye’ye göç etmiştir (Çavuşoğlu, 2007: 136). Bütün bu gelişmeler karşında DP yönetimi Balkanlardan göç edenlere “iskanlı göçmen” statüsü vererek özellikle köy nüfusunun düşük olduğu yerlere 5 haneyi geçmemek şartıyla iskan hakkı vermiştir. Aynı zamanda başta Trakya illeri olmak üzere Akdeniz ve Marmara kıyı kentlerine yerleştirilen Bulgar göçmenlere ayni ve nakdi yardımlar sunulmuş; vize, pasaport, tapu, damga, nüfus ve nakil vergilerinden muaf tutulmuş, ikamet edebilmeleri için sosyal konutlar inşa edilmiş ve işsiz olanlara istihdam edilebilmeleri için destek olunmuştur. Hatta DP yönetimi göçmen meselesini bir dava haline getirerek daha sistematik ve bütüncül olarak yönetilebilmesi için “Göçmen Bakanlığının” kurulmasını gündeme getirmiştir. Ancak Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) söz konusu önerinin kamu kaynaklarının israfına yol açacağı gerekçesiyle bu girişime olumlu yaklaşmamıştır (Pınar, 2014: 76-81).

2.5.3.3.SSCB'den Bavul Ticareti Yapmak İçin Türkiye'ye Yönelen Tüccar Göçleri (1950)

1950'li yıllar Sovyetler Birliği'nden Türkiye'ye yapılan tüccar göçlerinin ve bu göçlerin sonucunda oluşan bavul ticaretinin önemli bir dönemidir. Bu yıllar ekonomik, sosyal ve politik koşullarını anlamak için oldukça kritik bir noktadır. Özellikle Sovyetler Birliği'ndeki sıkı ekonomik denetim ve kısıtlamalar Türkiye'nin dışı açılma politikaları ve ticaretin liberalleşmesi göç hareketliliğini şekillendiren temel etkenler olmuştur. Demokrat Parti'nin serbest ticaret ve özgürlükçü ekonomi anlayışı bavul ticaretinin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. DP özellikle Türkiye'nin sınır illerine yabancı tüccarların gelmesine zemin hazırlayan uygulamalar geliştirmiştir. Bu dönemde ticaretin serbestleştirilmesi ve gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması, Sovyetler Birliği'nden gelen tüccarlara büyük kolaylıklar sağlamıştır (Takım, 2012: 159). Bu ticaret sayesinde Türkiye'nin ülke ekonomisinde önemli bir hareketlilik yaşanmıştır. Bu dönemde bavul ticareti hem Türkiye'nin yerel kalkınmasını hem de Sovyetler Birliğiyle olan ticaret ilişkilerini güçlendirmiştir. Bavul ticareti sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve kültürel etkileşimlere de olanak sağlamıştır. Bu durum iki ülke arasındaki bağların güçlenmesine katkıda bulunmuştur (Aydın, 2023: 13).

2.5.3.4.Türkiye'den Giden Rum Göçleri / 6-7 Eylül Olayları (1955)

6-7 Eylül olayları, Türkiye'deki gayrimüslim nüfusun önemli bir kısmının göç etmesine yol açan trajik bir dönüm noktasıdır. Bu olay Türk-Rum ilişkilerinde derin yaralar açmıştır. Yıllar içinde Türkiye'deki Rum nüfusunun sayısal olarak azalmasına yol açan göç hareketlerinin temel sebeplerinden birisi olmuştur. Göçler sadece İstanbulla sınırlı kalmamıştır. Türkiye'nin diğer şehirlerinde de benzer şekilde Rum nüfusunun azalmasına neden olmuştur (Keser, 2012: 201-203). Olaylar sonrası birçok Rum, Yunanistan'a göç etmeyi tercih etmiştir. Ancak DP döneminde her ne kadar liberal bir yaklaşım söz konusu olup farklı etnisitelere hoşgörü gösterilmişse de bu göç genellikle Rumların kendi kültürel kimliklerini korumak ve saldırılara karşı güvenli bir sığınak aramak amacıyla gerçekleşmiştir (Babaoğlu, 2012: 16). Tüm bu olaylar meydana gelirken Türkiye'de yaşanan ekonomik sorunlar ve parti içindeki muhalefet krizleri (Bakan ve Özdemir, 2013: 390) ülkenin iç ve dış politikasını da etkilemiştir. İç politika açısından bu olayın aydınlatılabilmesi için Adnan Menderes; İstanbul, Ankara ve İzmir'de sıkı yönetim ilan etmiştir. Ancak sıkı yönetimin ilan edilmesine ve mecliste bu olaylarla ilgili komisyonlar kurulup yargısal olarak ciddi araştırmalar yapılmasına rağmen 6-7 Eylül olaylarının gerçek faileri ortaya çıkartılamamıştır (Demir, 2007: 49-53).

2.5.4. İç ve Dış Göçlere Yönelik Yasal Düzenlemeler

Demokrat Parti iktidarı döneminde iç ve dış göçlerin yönetilmesine ilişkin yürürlüğe konulan belli başlı yasal düzenlemeler şunlardır:

2.5.4.1.5682 Sayılı Pasaport Kanunu (1950)

5682 Sayılı Pasaport Kanunu Türkiye Cumhuriyetinde pasaportlar ve seyahat belgelerinin düzenlenmesine ilişkin temel bir kanundur. Bu kanun, göçmenler ve yabancı uyruklular için de bazı önemli düzenlemeler içermektedir. Çünkü pasaport, yurtdışına seyahat etme ve bazı yasal hakların kullanılması için kritik bir belgedir. Esas olarak 5682 Sayılı Pasaport Kanunu Türk vatandaşlarına yönelik bir düzenleme getirmesinden dolayı göçmenler ve yabancı uyruklular için doğrudan bir düzenleme içermemektedir. Fakat bu

kanun Türkiye'deki pasaport düzenlemeleri, ikamet izinleri ve geçici seyahat belgeleri ile ilişkili olarak dolaylı bir etki yaratabilmektedir. Göçmenlerin pasaportlarına ve seyahat belgelerine ilişkin düzenlemeler kendi ülkelerinin yasaları ve konsolosluk hizmetleri çerçevesinde yürütülmektedir. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu'nun Demokrat Parti döneminde özgürlüklerin artırılması ve dışa açılma çabalarına paralel olarak şekillendiği öne sürülebilir (Demokrat Parti Programı, 1998: 50). Pasaport başvurularının daha kolay hale gelmesi, yurtdışına çıkış için gereken izinlerin daha esnek ve özgürlükçü bir yaklaşımla verilmesi DP'nin temel hedeflerinden biri olmuştur. DP iktidarı, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini güçlendirme amacını güderken aynı zamanda yurttaşlarının seyahat özgürlüğünü de genişletmiştir. Bu düzenlemeler Türkiye'nin dışa açılma sürecinde önemli bir yer tutmuştur. Pasaportla ilgili uygulamalarda vatandaşların hareket özgürlüğü ön plana çıkmıştır (Arslan, 2012: 329).

2.5.4.2.5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (1950)

5683 Sayılı Kanun Türkiye'ye gelen yabancıların ikamet ve seyahat etmeleriyle ilgili temel düzenlemeleri içermektedir. Bu kanun Türkiye'de yabancı uyruklu kişilerin haklarını, yükümlülüklerini ve ikamet koşullarını düzenlemektedir. Türkiye'ye gelen yabancıların Türkiye'de nasıl ikamet edebilecekleri, hangi şartlarla kalabilecekleri ve Türkiye'den nasıl çıkabileceklerine dair kurallar ele alınmıştır. İlgili düzenleme Türkiye'deki yabancıların temel haklarını korurken aynı zamanda ikamet, vize, çalışma izni ve Türkiye'den çıkış gibi işlemleri düzenlemektedir. 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile Demokrat Parti döneminde Türkiye'nin dışa açılma çabaları, kalkınma odaklı ve özgürlükçü politikalar doğrultusunda şekillenmiş ve yabancıların Türkiye'ye gelmelerini, burada yaşamalarını, geri dönüşlerini ve seyahat etmeleri detaylandırılmıştır (İnce, 2023: 86). DP yönetimi Türkiye'yi daha modern ve dışa açık bir ülke haline getirmeyi hedeflerken yabancıların Türkiye'deki ikamet şartlarını daha esnek hale getirmeyi amaçlamıştır. Bu kanun, yabancıların Türkiye'ye olan ilgisini artırmış ve Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.

2.5.4.3.Mültecilerin Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1951)

Mültecilerin uluslararası hukuki statülerini belirleyen temel belgelerden biridir. Bu sözleşme, mültecilerin haklarını güvence altına almak amacıyla kabul edilmiştir. Türkiye'nin mültecilerle ilgili politikaları hem coğrafi sınırlamalar hem de sosyal ve ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak şekillendirilmiştir. Türkiye, 1951 Sözleşmesi'ni yalnızca Avrupa'dan gelen mülteciler için uygulamıştır. Orta Doğu gibi diğer bölgelerden gelen mülteciler için daha farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. Adnan Menderes liderliğinde Demokrat Parti'nin 1950'lerdeki mülteci politikaları genel olarak Batı'ya yakınlık ve Soğuk Savaş koşullarındaki güvenlik endişeleriyle şekillenmiştir (Yılmaz, 2016: 205). Özellikle Komünizme karşı Batı bloğu ile olan ittifak Türkiye'nin mültecilerle ilgili yaklaşımını etkilemiştir (Duman ve Birsnel, 2012: 310-316). Dolayısıyla Demokrat Parti döneminde Türkiye'nin mülteci politikalarının oluşumu büyük ölçüde uluslararası ve bölgesel düzeydeki sosyo-ekonomik ve güvenlik dinamiklerin etkisi altında gerçekleşmiştir.

2.5.4.4. İmara İlişkin Kanunlar (1953-1956-1958)

DP döneminde kentlerin aşırı göç alması bu alanların mekansal olarak kapasitesinin yetersiz kalmasına yol açmıştır. Altyapı ve üstyapı kapasitesinin göçle çoğalan kentlerin ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmesi bilhassa İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerde imar sorunlarını hat safhaya ulaştırmıştır. DP imar politikalarının belli bir program ve plan çerçevesinde yönetilebilmesi için bazı yasal düzenlemeler yapmıştır (Baysal, 2024: 198).

Bunlardan ilki 1953 senesinde çıkartılan “6188 Sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılan Binalar Hakkındaki Kanun”dur. Kanun, inşaatı izinsiz yapılmış olan binalar hakkında bu yapıların tespit edilmesi ve belirli bir bedel karşılığında yasal hale getirilmesi prosedürlerini içermektedir. Ancak bu düzenlemelerin uygulanabilmesi için belirli bir bedel alınmasına karar verilmiştir. Kanun, kaçak inşaatların belediye düzenlemelerine ve imar planlarına uygun hale getirilmesi için yol haritası çizmiştir (6188 Sayılı Kanun, 1953). Yani söz konusu kanun izinsiz inşaatların yasal hale getirilmesi konusunda öncü düzenlemelere sahiptir. Bu kanunun yürürlüğe girmesinin akabinde Türkiye’de 1955 senesinde 50.000 olan gecekondu sayısı 1980’lerde 1.150.000’ye, 1990’larda ise 600.000 daha artarak 1.750.000’ye yükselmiştir (Balci, 2018: 13).

İmara ilişkin yürürlüğe konulan ikinci kanun 16 Temmuz 1956’da kabul edilen “6785 Sayılı İmar Kanunu” dur. Kanun, Türkiye’nin şehirleşme ve imar planlaması alanında önemli bir mevzuattır. Bu kanun, şehirlerdeki yapılaşma ve yerleşim düzenini kontrol etmek amacıyla çıkarılmıştır. İmar Kanunu, Türkiye’deki şehirleşme sürecini düzenlemeye yönelik ilk kapsamlı yasal düzenlemelerden biridir (6785 Sayılı İmar Kanunu, 1956).

İmar alanında çıkarılan üçüncü düzenleme, 14 Mayıs 1958’de yürürlüğe giren “7116 Sayılı İmar ve İskân Bakanlığı Kuruluş ve Vazifeleri Hakkında Kanun”dur. Söz konusu kanun ile İmar ve İskân Bakanlığı ihdas edilmiş ve ülkenin şehirleşme süreçlerine ilişkin hizmetleri yürütmekle yetkilendirilmiştir. Bu kapsamda imar alanında gerçekleştirilen tüm mevzuat düzenlemeleriyle şehir planlamalarının kurumsal bir çatı altında toplanarak daha bütüncül bir şekilde yürütülmesi hedeflenmiştir (İnan, 2014: 94-95).

Sonuç

Demokrat Parti’nin (1950-1960) iktidarda bulunduğu dönem Türkiye’de göç olgusunun gerek iç gerekse dış boyutlarıyla hız kazandığı ve yeni bir toplumsal, ekonomik ve mekansal gerçeklik oluşturduğu bir tarihsel eşiktir. Bu süreçte uygulanan kamu politikaları ve çıkarılan yasal düzenlemeler göç hareketlerini yönlendirmede belirleyici olmuştur. Ancak bu düzenlemelerin göçün doğurduğu sorunları kalıcı biçimde çözmeye noktasındaki etkisi sınırlı kalmıştır.

İç göç açısından bakıldığında tarımda makineleşmenin yaygınlaşması ve sanayileşmenin ivme kazanması köylerde iş gücü fazlası yaratmış ve kırsal nüfusu kentlere yönlendirmiştir. Demokrat Parti hükümeti bu yoğun göç hareketini yönetebilmek amacıyla 6188 sayılı Gecekondu Kanunu ve çeşitli imar düzenlemeleriyle barınma sorununa geçici çözümler geliştirmiştir. Kısa vadede göçmenlerin kentlerde tutunmasını kolaylaştıran bu düzenlemeler uzun vadede düzensiz kentleşmenin, altyapı yetersizliklerinin ve sosyo-mekansal eşitsizliklerin derinleşmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, Demokrat Parti’nin iç göç politikaları bir yandan toplumsal entegrasyonu

kolaylaştırırken diğer yandan hızlı kentleşmenin doğurduğu yapısal sorunların kronikleşmesine yol açmıştır.

Dış göç bağlamında ise Almanya'ya yönelik iş gücü göçü, Balkanlardan gelen zorunlu göçler, Sovyetler Birliği'nden tüccar göçleri ve 6-7 Eylül Olayları sonrası yaşanan Rum göçleri dönemin karakteristik örnekleri olmuştur. Almanya'ya işçi gönderilmesi Türkiye açısından ekonomik kalkınmayı destekleyici bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Döviz girişleri teşvik edilmiş ve ülkenin dış açılma politikalarıyla bütünleştirilmiştir. Balkan göçmenlerinin iskani, kırsal kalkınma stratejilerine entegre edilmiştir. Böylece nüfus hareketleri aynı zamanda kalkınma politikalarının bir aracı haline getirilmiştir. Ancak dış göçler yalnızca ekonomik fırsatlar doğurmamıştır. Aynı zamanda toplumsal uyum sorunlarını, kültürel gerilimleri ve etnik çeşitlilikte yaşanan kayıpları da beraberinde getirmiştir. Özellikle Rum nüfusunun göçü, Türkiye'nin toplumsal yapısında etnopolitik kırılmalara neden olmuştur.

Bu dönemde çıkarılan pasaport, ikamet ve imar yasaları Türkiye'nin göç yönetimine ilişkin ilk kurumsal ve hukuki altyapıyı oluşturmuştur. Göç olgusunun devlet tarafından düzenlenebilir bir alan haline gelmesine katkı sağlamıştır. Bununla birlikte söz konusu yasal düzenlemeler göçün ortaya çıkardığı tüm sorunları kapsamlı biçimde çözmekten uzak kalmış özellikle hızlı kentleşme ve toplumsal uyum sorunları devam etmiştir.

Ezcümle Demokrat Parti dönemi göç politikaları Türkiye'nin göç ve kentleşme tarihine hem olumlu hem de olumsuz miraslar bırakmıştır. Bir yandan ekonomik kalkınmayı destekleyici fırsatlar yaratılmış, göçmenlerin topluma kazandırılmasına yönelik adımlar atılmış ve kurumsal temeller inşa edilmiştir. Diğer yandan düzensiz kentleşme, sosyo-ekonomik eşitsizlikler, altyapı yetersizlikleri ve kültürel uyum sorunları gibi kalıcı meseleler de bu dönemin politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Demokrat Parti'nin göç politikaları Türkiye'nin modernleşme ve kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğu kadar sonraki dönemlerde derinleşecek göç ve kentleşme sorunlarının da başlangıç noktalarını teşkil etmiştir.

Makale Bilgileri	
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate
Etik Bildirim	Çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.
Yazar Katkıları	Makale tek kişi tarafından kaleme alınmıştır.
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Yapay Zekâ Beyanı	Bu çalışmanın hazırlanmasında yapay zekâ araçlarından faydalanılmamıştır
Article Information	
Evaluation	Two Outside Referees / Double-Sided Blinding
Ethical Statement	It is hereby declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of study and that all studies utilized were indicated in the bibliography.
Similarity Scanning	Done – iThenticate
Ethical Statement	The study does not require ethics committee approval.
Author Contributions	This study was written by a single author.
Conflict of Interest	No conflict of interest declared.
Funding	No external funding was used to support this research.
Copyright & License	Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.
Artificial Intelligence Statement	No artificial intelligence tools were used in the preparation of this study.

Kaynakça | References

- Acar, E. (2023). 1960-1965 Döneminde Türkiye'den Almanya'ya İşçi Göçleri. *International Journal of Social Sciences*, 8(1), 38-69.
- Akın, D., & Akın, F. (2023). Demokrat Parti'nin İlk Yıllarında Uyguladığı Tarım Politikası (1950-1951). *Journal of Emerging Economies and Policy*. 8(1), 155-165.
- Arpacı, I. (2018). Küresel Dönüşümler Ekseninde Siyasi Partiler ve Liderlik. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 28(1), 133-142.
- Arslan, Z. (2012). Demokrat Parti İktidarının 1950-1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç Eden Göçmenlere Yönelik Politikası (1950-1951) [Konferans Sunumu], Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri, Isparta-Burdur.
- Aslaner, M. (2022). Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Akademik Dergisi*. 2(1), 67-87.
- Aydın, Y. (2023). Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği Ekonomik İlişkileri. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*. Special Issue: 100 Years of Republic, 1-16.
- Babaoğlu, R. (2012). Türkiye Rum Cemaati ve 6/7 Eylül 1955 Olayları. *History Studies*. 4(4), 15-34.
- Bakan, S., & Özdemir, H. (2013). Türkiye'de 1946-1960 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Demokrat Parti (DP)'ye Karşı. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 14(1), 373-397.
- Balcı, M. (2018). Çok Partili Dönemde Türkiye'de Kentleşme Olgusu. *ECONDER International Academic Journal*. 2(1), 8-15.
- Batmaz, N. Y. & Erdem, Ç. (2016). Türkiye'de 1950-1960 Döneminde Kentleşme Sürecini Siyasi İktidarın Yapısı ve Uygulamaları Açısından Yorumlamak. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(47), 201-213.
- Baysal, U. (2024). Demokrat Parti Dönemi'nde İmar Kanunu'nda Değişiklikler ve Ankara'da Meydana Gelen Sel Felaketleri. *Atatürk Yolu Dergisi*. 75, 195-211.
- Börekeci, A.O., Işık, G., & Göze, F.E. (2022). Almanya'ya İlk Resmi Türk İşgücü Göçü ve Basında Yansımaları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9(58), 1-16.
- Çakır-Sümer, G. (2020). Türkiye'de Kentleşme Politikası Olarak Mülki İdarileşme. *Türk İdare Dergisi*. 490. 269-296.
- Çavuşoğlu, H. (2007). "Yugoslavya-Makedonya" Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri. *Bilgi*. 41(Bahar), 123-154.
- Demir, Ş. (2007). Anan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*. 12, 37-63.
- Demokrat Parti Programı (1998). <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/3da7ec9f-6995-41da-be7e-ecb1c34b735d/content> (Erişim Tarihi: 15.10.2024).
- Duman, O.Ö., & Birsal, H. (2012). Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler. *Atatürk Dergisi*. 1(1), 299-318.
- Eke, E. F. (1981). The Absorbtion of Low Income Groups in Ankara. *Ekistics*, 286, 64- 70.
- Erken, A. (2018). Demokrat Parti Dönemi Türkiye-Yugoslavya İlişkileri ve "Serbest Göç" Mutabakatı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 7(2), 937-954.
- Erman, T. (2004). Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları. *European Journal of Turkish Studies*. Thematic Issue N°1-Gecekondu. <http://www.ejts.org/document85.html> (Erişim Tarihi: 25.11.2024).
- Evşile, M. (2021). Demokrat Parti Döneminde Sağlık Hizmetleri. *History Studies*. 13(2).

- 407-422.
- Evsile, M. (2022). Demokrat Parti Döneminde Sanayileşme Faaliyetlerinin Günlük Hayata Yansımaları. *History Studies*. 14(4), 871-885.
- Güreşçi, E. (2010). Türkiye’de Kentten-Köye Göç Olgusu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 11(1), 77-86.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*. 14, 57-71.
- İnan, C.E. (2014). Türkiye’de İskân Siyaseti: İskâna Yönelik Örgütsel Yapı Üzerinden Bir İnceleme. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 22, 82-102.
- İnce, C. (2023). Türkiye’nin Göç Politikasına Genel Bir Bakış. *Muhakeme Dergisi*. 6(2), 84-93.
- Kahraman, K. (2003). Türkiye’de Şehirleşme Olgusu ve Gecekondu Sorunu. *Doğu Anadolu Araştırmaları Dergisi*. 4, 108-117.
- Kamil, İ. (2016). Bulgaristan’dan Türkiye’ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*. 5(2), 31-65.
- Karabulut, U. (2021). Demokrat Parti Dönemi Sanayi Politikaları. D. İ. Erdoğan, İ. H. Demircioğlu ve S. S. Şimşek (Eds.), *Kuruluşundan Darbeye Demokrat Parti (1946-1960)*, (s. 1407-1454). Yeditepe Yayınevi.
- Karpat, K.H. (2013). *Türk Siyasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keskin, Y.Z. (2012). Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımaları. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, V(1), 107-130.
- Kılavuz, N. (2022). Demokrat Parti’nin Sanayileşme Anlayışı ve Uygulamalar: Şeker Fabrikaları, Dokuma Sanayileri, Çimento Fabrikaları, Demir-Çelik Fabrikası. *EKEV Akademi Dergisi*, 26(89), 195-210.
- Kocadaş, B. (2016). Cumhuriyet Döneminde Yapılan İç ve Dış Göçler’in Toplumsal Etkileri. *Sosyolojik Düşün*. 1(1), 11-18.
- Küçükkuhlalı, S. (2017). İktisadi Gelişmenin Gündelik Hayata Etkileri: Demokrat Parti Dönemi İstanbul Örneği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18(33), 519-554.
- Mültecilerin Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1951). <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (Erişim Tarihi: 20.12.2024).
- Oktar, S., & Varlı, A. (2010). Türkiye’de 1950-54 Döneminde Demokrat Parti’nin Tarım Politikası. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. XXVIII(I), 1-22.
- Özçelik, P.K. (2010). Demokrat Parti’nin Demokrasi Söylemi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 65(3), 163-187.
- Özdemir, H. (2012). Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*. 30(Mayıs-Haziran), 1-18.
- Özdemir, H. (2013). Demokrat Parti (DP) ile Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin Ekonomi Politikaları Açısından Karşılaştırılması. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. XXXII(1), 11-51.
- Özer, S. (2014). Demokrat Parti Dönemi Zirai Makineleşme Hareketi ve Sonuçları. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 31, 61-80.
- Ünver, O.C. (2003). Almanya’ya Türk İşgücü Göçü: Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkanlar ve Fırsatlar. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 45, 177-226.
- Pektaş, Ş. (2012). Menderesli Yıllar Demokrat Parti Döneminde İşçi Hareketleri. *Fırat Yayınları*.
- Pınar, M. (2014). 1950-1951 Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göçler ve Demokrat Parti’nin Göçmen Politikası. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 30(89), 61-94.
- Rozaliyev, Y.N. (1978). Türkiye’de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri (1923-1960). (Çev:

- Azer Yaran). İstanbul: Onur Yayınevi.
- Sığın, A. (2023). 1950-1960 Yılları Arasındaki Demokrat Parti Döneminin Sosyo-Politik Atmosferini Anlamaya Yönelik Bir Çalışma. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*. 6(5), 933-943.
- Şahintürk, D.A., & Bulut, Ö.A. (2017). The Socio-Economical Results of Labor Migration From Turkey To Germany. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(51), 394-403.
- Şen, Ö. (2019). Geographical Dynamics of the 1950-1980 Period in Turkey Urbanization. Ö. Akman, M. M. Çay, F. Bozbayındır ve E. Tunç (Eds.), *Social, Educational, Political, Economic and Other Developments Occurred in Turkey between the Years of 1938-1980* (s. 114-128). ISRES.
- Takım, A. (2012). Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 67(2), 157-187.
- Tangülü, Z. (2012). Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 10(2), 389-410.
- Taş, M. (2004). Menderes Döneminin Ekonomi Politikası ve 1958 İstikrar Programı. *Mevzuat Dergisi*. 7(76). <https://www.mevzuatdergisi.com/2004/04a/02.htm> (Erişim Tarihi: 24.12.2024).
- Topçu, İ. (2019). Demokrat Parti Dönemi Kars'ta Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Gelişmeler. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 9(11), 2555-2578.
- Tuna, I. (2019). 1950-1960 Yılları Arasında İstanbul'da Kentleşme ve İmar Faaliyetlerine Genel Bakış. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(20). 393-409.
- Tuncel, G., & Bakan, S. (2013). Türkiye Demokrasisinin Aksak Ayağı: Muhalefet. *Journal of Yasar University*. 8(31), 5341-5370.
- Yalman, A.E. (1997). Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim. (İkinci Cilt). İstanbul: Özener Matbaacılık.
- Yıldırım, S. (2015). Köylüler ve Kentliler: Ellili Yılların Dönüşen Yeni Sosyo-ekonomik ve Kültürel Coğrafyası. M. K. Kaynar (Der.), *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. (s. 540-563), İletişim Yayınları.
- Yılmaz, Ş. (1998). 1923'ten Bu Yana Ekonomi Politikaları: Devletçilikten Devletin Tasfiyesine. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*. 22(213), 18-40.
- Yılmaz, H. (2016). Adnan Menderes Dönemi Türkiye Ortadoğu İlişkileri. *Birey ve Toplum*. 6(12), 203-232.
- Yılmaz, E. (2022). Demokrat Parti Dönemi (1950-1960) Kentleşme Sürecinde Öne Çıkan Özellikler. *International Social Sciences Studies Journal*. 8(99), 2059-2064.
- 5682 Sayılı Pasaport Kanunu (1950). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5682&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3> (Erişim Tarihi: 20.12.2024).
- 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (1950). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.5683.pdf> (Erişim Tarihi: 20.12.2024).
- 6188 Sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılan Binalar Hakkındaki Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8470.pdf> (Erişim Tarihi: 25.09.2024).
- 6785 Sayılı İmar Kanunu (1956). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9359.pdf> (Erişim Tarihi: 27.12.2024).
- 7116 Sayılı İmar ve İskân Bakanlığı Kuruluş ve Vazifeleri Hakkında Kanun (1958). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc052/kanuntbmmc052/kanuntbmmc05201102.pdf (Erişim Tarihi: 27.12.2024).